

Małgorzata Porębska

Akademia Ignatianum w Krakowie

E-MAIL: malgorzata.porebska@student.ignatianum.edu.pl ORCID: 0000-0003-3648-4599

Alicja Korzeniecka-Bondar

Uniwersytet w Białymstoku

E-MAIL: alibon@uwb.edu.pl ORCID: 0000-0003-1145-2996

Sensy bycia pedagogiem

Pytanie o sens „jest w pierwszym rzędzie pytaniem człowieka, a nie nauki” (Popielski, 1994, s. 207), gdyż człowiek nie chce istnieć za wszelką ceną, ale przede wszystkim chce żyć z sensem (Frankl, 2010). Czy te słowa wybitnych logoterapeutów można odnieść do bycia współcześnie pedagogiem (w myśl prowadzącym drugiego człowieka), do pytania o sensy owego bycia? Nasza odpowiedź brzmi – zdecydowanie tak, gdyż w każdym czasie dążenie do znalezienia sensu i realizowania wartości stanowi fundamentalną ludzką potrzebę. Podkreślmy raz jeszcze za twórcą logoterapii Viktorem E. Franklem (2009, s. 211–212), że człowiek może wypełnić swój byt sensem poprzez urzeczywistnienie wartości. Ten wybitny psychiatra, więzień obozów koncentracyjnych, wyróżnił trzy sposoby odnajdywania w swoim życiu sensu: 1) poprzez tworzenie dzieła i spełnianie czynu; 2) poprzez doświadczanie czegoś lub spotkanie kogoś; 3) poprzez znoszenie nieuniknionego cierpienia (Frankl, 2009, s. 211–212). Można zatem powiedzieć, że odczuwanie sensu wpisane jest w profesje polegające na „służbie drugiemu człowiekowi”, do jakich należy m.in. zawód pedagoga. Bycie pedagogiem jest zawsze byciem dla kogoś, „byciem ku” innemu (Frankl, 2009), jest realizacją wartości, które aktywizują przebieg relacji międzyludzkich i stanowią przedmiot odniesienia dla jednostki (Popielski, 1994). Wartości ujawniają się w dawanej przez człowieka odpowiedzi na właściwe jego egzystencji napięcia, wyzwania i ukierunkowania (Popielski, 1994, s. 129). Margaret S. Archer zauważa, że „jesteśmy tym, kim jesteśmy ze względu na to, na czym nam zależy: hierarchizując i uzgadniając nasze troski, równocześnie definiujemy samych siebie” (Archer, 2013, s. 14). W działaniu człowieka ujawniają się zatem jego wartości i równocześnie kształtuje się jego tożsamość. Człowiek jest podmiotem

relacyjnym (Archer, 2013), doświadcza rzeczywistości za pośrednictwem własnego działania (sprawstwa), ale funkcjonuje również w pewnej wielowarstwowej strukturze oddziałującej na owe działania. Inaczej mówiąc, rzeczywistość oddziałuje na osobę, a ta kształtuje rzeczywistość (Archer, 2013). „Dopóki człowiek żyje, znajduje się w pozycji «dialogalnej» w stosunku do «życia» szeroko rozumianego” (Popielski, 1994, s. 204).

W zaprezentowanym numerze „Parezi” podjęliśmy próbę przybliżenia współczesnych sensów bycia pedagogiem w rzeczywistości, która jest „czyjąś rzeczywistością” (Bauman, 1999, s. 102–103), a zatem z punktu widzenia pedagogów,uczonych, praktyków. Pole oddziaływań edukacyjnych jest szerokie, zatem poszukiwanie sensów bycia pedagogiem może odbywać się w różnych wymiarach: instytucjonalnych, jak i pozainstytucjonalnych; z perspektywy wszystkich podmiotów edukacji na każdym etapie życia (od najwcześniejszych lat do schyłku życia) oraz w różnorodnych formach kształcenia całościowego (bezpośrednich i zapośredniczonych).

Tytułowa kategoria sensu odnosi się do rozumienia rzeczywistości, a jednocześnie do podmiotu, który ową rzeczywistość pragnie zrozumieć i ponownie ukonstytuować siebie. Sensy są wytwarzane i, jako czułe na konteksty oraz uwikłania, bywają pochodną zmiany warunków. Ich odczytanie to „proces nadawania znaczeń zanurzonych w dialektycznym związku sensów i wartości, zawsze zależny od interpretatora i jego repertuaru poznawczego” (Cierzniewska, Gackowska i Lewicka, 2017, s. 19). W nasz dyskurs włączyli się badacze i praktycy z różnych dyscyplin, mamy więc okazję poznać różnorodne punkty widzenia, ale także spojrzeć wstecz, dzięki czemu wybór tekstów tworzy barwną mozaikę wielu ujęć omawianego tematu.

Niniejszy numer otwiera tekst Macieja Jemioła *Paradygmat krytyczno-emancypacyjny w dydaktyce. Perspektywa filozoficzna*, podejmujący próbę rekonstrukcji koncepcji filozoficznych będących rdzeniem prezentowanego paradygmatu. Autor przybliży czytelnikowi krytyczno-emancypacyjny kontekst bycia pedagogiem, zwracając za zwolennikami dydaktyki krytycznej uwagę na instytucje szkolnictwa jako przestrzeń do „zwalczania społecznego zniewolenia jednostek”, w której podmioty są uwikłane w „rzeczywistość społeczną i dyskurs polityczny”, a ich wspólnym celem powinno stać się szeroko rozumiane wyzwolenie. Podejście to, zdaniem autora, nie przystaje w pełni do współczesnej rzeczywistości edukacyjnej, jednakże może mieć wpływ na wprowadzanie pewnych zmian na skalę lokalną.

Przemysław Grzybowski i Katarzyna Marszałek w tekście *Dzieło sióstr miłosierdzia w Sierocińcu im. Heinricha Dietza w Bydgoszczy. Przyczynek do historii placówki opiekuńczo-wychowawczej* przybliżają okoliczności

pionierskiej działalności opiekuńczo-wychowawczej siostr miłosierdzia na podstawie archiwalnych dokumentów dotyczących bydgoskiego domu dziecka. Szczególne wymowne dla tematyki podjętej w bieżącym tomie są wypowiedzi s. Marii Kaczmarek cytowane w obszernych fragmentach przez autorów. Oszczędne w słowach faktograficzne zapisy są pełne dramatyzmu, a jednocześnie wyraźnie określają charakter, sposób i cel podejmowanych przez siostry zadań pedagogicznych w obliczu niezwykle trudnej sytuacji.

Ważną misją czasopisma „Parezja” jest publikowanie debiutów naukowych, często pierwszych tekstów młodych autorów. W tym numerze znalazły się trzy takie teksty. Celem artykułu Aleksandry Jaśkiewicz jest zwrócenie uwagi na nową czasoprzestrzeń funkcjonowania człowieka, jaką stanowi pogranicze świata *online* i *offline*. Dynamika postępu technologicznego trzeciej dekady XXI wieku wywiera nieustanny wpływ na kształt funkcjonowania całej cywilizacji ludzkiej. Skutkiem tego jest pojawianie się nowych form życia społecznego, które funkcjonują w każdym kraju bez względu na poziom jego zaawansowania gospodarczego. Jako przykład wymienić można m.in. internetowe wspólnoty życiowe obecne w przestrzeni grup tematycznych portali społecznościowych. Rozwój przestrzeni internetowej, jako narzędzia do zarządzania funkcjonowaniem swoim oraz innych wymusił na człowieku osadzenie siebie w czasie gdzieś pomiędzy analogowym światem znanym z przeszłości a cyfrowym polem nadającym tor przyszłości. Nowa organizacja podejmowanych codziennie czynności na pograniczu świata *online* i *offline* to wyzwanie, z jakim przyszło się mierzyć każdemu, kto chce brać aktywny i twórczy udział w zarządzaniu tym, co mu się „przydarza” w nowoczesnym świecie. Zdaniem autorki linia oddzielająca świat *online* od świata *offline* zaciera się coraz bardziej, co czyni ją trudną do poznawczego uchwycenia.

W artykule *Odczytanie procesu adaptacji w sytuacji pandemii i postpandemii COVID-19 w rodzinie dziecka z autystycznego spektrum w świetle koncepcji resilience i resilience rodziny* Agata Borowska wyjaśnia obie kategorie *resilience* i odnosi je do procesu budowania odporności psychicznej i kontroli przystosowawczej w codziennej rzeczywistości rodzin z dzieckiem z ASD (*Autism Spectrum Disorder*). Ważnym wątkiem podjętych rozważań jest odniesienie do wymiarów *ego-resiliency* i *ego-control* oraz ich obecności w pedagogice specjalnej w nabywaniu kompetencji *resilience* rodziny jako czynnika ochronnego, umożliwiającego przystosowanie do rzeczywistości pandemii i postpandemii COVID-19. W artykule zostały przywołane wyniki badań nad wpływem pandemii na rzeczywistość rodzin z dzieckiem w autystycznym spektrum a osobniczymi uwarunkowaniami *resilience* i *resilience* rodziny i ich wpływem na budowanie strategii przystosowawczej.

W dyskusję o sensach bycia pedagogiem włączyły się dwie pedagożki, dzieląc się swoim doświadczeniem realizowania konkretnych, bardzo ciekawych projektów. Małgorzata Porębska w tekście *Sens pracy pedagogicznej a poczucie sprawstwa nauczycieli – szkolnych liderów. Relacja z pierwszej fazy projektu Erasmus+ Getting Heads Together* prezentuje założenia międzynarodowego projektu, którego celem jest opracowanie transformacyjnego modelu przywództwa edukacyjnego, będącego podstawą do stworzenia programu szkoleniowego rozwijającego u szkolnych liderów umiejętności nadawania sensów i znaczeń w obliczu złożonych problemów. Artykuł zwięźle przybliżył kategorie złożonych problemów, przywództwa oraz nadawania sensu. Autorka podejmuje próbę uchwycenia sensu pracy pedagogicznej jako wzajemnego wpływania na siebie podmiotów edukacyjnych, kontekstu (klimatu i kultury szkoły) oraz środowiska pracy w szczególnej sytuacji, jaką jest podejmowanie działania w obliczu złożonych problemów.

Magdalena Anna Reichardt w tekście zatytułowanym *Girls Empowerment! Wspieranie mocy dziewcząt* i młodych kobiet* w międzykulturowej edukacji pozaszkolnej* prezentuje wybrane aspekty „pedagogiki mocy” oraz metody mające na celu kształtowanie postaw, wiedzy i umiejętności w tym zakresie. Proces uczenia się (zdobywania wiedzy) autorka postrzega z perspektywy interseksjonalnej jako dążenie do przeciwdziałania kulturowej, strukturalnej i systemowej dyskryminacji oraz nierównym relacjom władzy. W procesie uczenia (się) szczególnego znaczenia nabiera tworzenie więzi, przyjaźń, solidarność, komunikacja konsensualna, wolnościowe i krytyczne myślenie, świadomość możliwości i umiejętność zastosowania różnego rodzaju strategii w życiu oraz „przyglądanie się sobie w obecnej chwili i miejscu”. Podstawą rozważań są polsko-niemieckie doświadczenia projektowe oraz te związane z funkcjonowaniem świetlic dla dziewcząt* w kraju związkowym Brandenburgii (Niemcy), będące treścią badań w działaniu prowadzonych przez autorkę przez ostatnie 10 lat. Tekst skierowany jest do edukatorek*, pragnących włączyć w proces kształcenia aspekty upęłnomocniania młodzieży, zarówno w obszarze edukacji szkolnej i pozaszkolnej. Podejście to autorka nazywa „pedagogią terażniejszości”, ponieważ odnosi się do sytuacji i relacji tu i teraz, a nie dalekiej, nieokreślonej przyszłości.

Zamiarem Anny Jasiulewicz jest przedstawienie istoty myślenia refleksyjnego i namysłu nad własną praktyką w pracy pedagoga. Jest ono bowiem podstawą do rozumienia swojego działania i poczucia sensu pedagogicznej aktywności. Pierwsza część artykułu *Refleksyjne myślenie w zawodzie pedagoga na przykładzie badań nad kreatywnością* przedstawia rozważania na temat samodoskonalenia, myślenia krytycznego i refleksji. W drugiej części

autorka prezentuje badania nad kreatywnością dziecięcą, które stanowią przykład rozważań nad własną praktyką.

W bieżącym numerze prezentujemy zapis rozmowy Aleksandra Cywińskiego z prof. Romanem Leppertem zatytułowany *Musimy nauczyć się różnić*. Roman Leppert, dostrzegłszy „nieobecność problematyki pedagogicznej w przestrzeni publicznej”, z powodzeniem prowadzi otwarte cykliczne spotkania wirtualne *Akademickie zacisze*, które stały się miejscem spotkań teoretyków i praktyków, przestrzenią wymiany poglądów, inspiracji i doświadczeń pedagogicznych dla wszystkich podmiotów edukacyjnych. Profesor zdradza kulisy powstania pomysłu spotkań, dzieli się trudnościami w realizacji pierwszych odcinków i przybliża charakter ogromu pracy organizacyjnej podczas przygotowywania kolejnych spotkań. W rozmowie pojawiają się ponadto trzy konteksty/obszary refleksji: pandemii i wojny, polityki oraz uniwersytetu. W każdym z nich wybrzmiewa inny odcień sensu pracy pedagogicznej i każdemu z nich warto się przyjrzeć.

Zofia Okraj w opracowaniu *„To jest coś takiego, że ja wiem, że to ma wartość”*. *Użyteczność proponowanych innowacji jako cel i aspekt poczucia sensu twórczej pracy dydaktycznej nauczycieli akademickich – relacja z badań* prezentuje fragmenty wyników badań nad doświadczeniami akademickimi w twórczej pracy dydaktycznej, koncentrując się na użyteczności innowacji. Celem badanych nauczycieli akademickich jest „uczyć inaczej”, czyli „twórczo, ciekawie, atrakcyjnie”. Dostrzegają oni użyteczność (czyli sens) stosowania innowacyjnych metod, dzięki czemu są zmotywowani do poszukiwania i wykorzystywania w pracy dydaktycznej kolejnych twórczych rozwiązań.

Na zakończenie Przemysław Paweł Grzybowski prezentuje *Studium recenzyjne książki Sławomira W. Malinowskiego „Telewizja Dziewcząt i Chłopców (1957–1993). Historia niczym baśń z innego świata”*, zachęcając czytelników poszukujących dobrych wzorców edukacji do lektury tego wydawnictwa jako „jednej z najważniejszych książek pedagogicznych ostatnich lat”.

Tom zamyka sprawozdanie z konferencji zatytułowane *Szanse i wyzwania wielokulturowego środowiska uczenia się – sprawozdanie z konferencji pt. „Ukraiński uczeń w polskim systemie edukacji. Jak pomóc nauczycielom tworzyć wielokulturowe środowisko uczenia się?”* przygotowane przez Joannę Szymczak i Magdalenę Kolber. W wystąpieniach konferencyjnych tematyce wielokulturowości towarzyszyły wątki wyjątkowości profesji nauczycielskiej, zdolności organizowania warunków uczenia się i radzenia sobie w sytuacjach trudnych oraz różnorodności obrazów ukraińskiej szkoły.

BIBLIOGRAFIA

- Archer, M.S. (2013). *Człowieczeństwo: problem sprawstwa*. Przeł. A. Dziuban. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Bauman, Z. (1999). Florian Znaniecki nasz współczesny. W: A. Hałas (red.), *Teoria socjologiczna Floriana Znanieckiego a wyzwania XXI wieku*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Cierzniewska, R., Gackowska, M., Lewicka, M. (2017). *Młodzież o sobie i codzienności szkolnej. Obok dyskursu jakości*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Frankl, V.E. (2009). *Człowiek w poszukiwaniu sensu*. Przeł. A. Wolnicka. Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca.
- Frankl, V.E. (2010). *Wola sensu. Założenia i zastosowanie logoterapii*. Przeł. A. Wolnicka. Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca.
- Popielski, K. (1994). *Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.